

Danuta Kołodziejczyk

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie

LOKALNY ROZWÓJ GOSPODARCZY W POLSCE: KONWERCENCJA CZY DYWERCENCJA?

LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN POLAND: CONVERGENCE OR DIVERGENCE?

Słowa kluczowe: lokalny rozwój gospodarczy, konwergencja, dywergencja

Key words: local economic development, convergence, divergence

Abstrakt. Celem badań było przedstawienie kierunków rozwoju gospodarczego gmin w Polsce oraz stwierdzenie, czy zachodzi proces konwergencji, czy dywergencji w rozwoju. Opierając się na wybranych cechach rozwoju gospodarczego, obliczono na podstawie materiału statystycznego z Banku Danych Lokalnych GUS syntetyczny wskaźnik rozwoju gospodarczego w roku 2005 i 2012 metodą Z. Hellwiga. Analizując przebieg procesu rozwoju gospodarczego wyróżniono i scharakteryzowano cztery typy gmin (przodujące, wchodzące, cofające i opóźnione). Stwierdzono brak konwergencji w całym obszarze badawczym. Zjawisko konwergencji można dostrzec tylko w grupie gmin wchodzących. Natomiast utrzymują się duże nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego, spowodowane m.in. tym, że poszczególne gminy wykazują różną podatność na zmiany.

Wstęp

Na ogół lokalny rozwój rozpatrywany jest w kontekście zmian w sferze gospodarczej, społecznej oraz kulturalnej [Goldsmith 1992, Pająk 2005, Parysek 1997]. Przyjęto założenia oparte na tezie E. Blakleya, że „lokalny rozwój jest procesem, w którym podstawową rolę odgrywa wykorzystanie zasobów ludzkich i naturalnych w celu stworzenia zatrudnienia i osiągnięcia dobrobytu w danym układzie lokalnym” [Georgic, Gorzelak 1992]. Prowadzi to do wyrównywania efektywności lokalnych czynników produkcji, a w konsekwencji osłabienia różnic międzylokalnych i wzrostu atrakcyjności układów lokalnych.

Opisując rozwój lokalny, przyjęto więc jego wymiar gospodarczy. Przede wszystkim dlatego, że zjawiska gospodarcze wykazują większą wariację zmian i to w zdecydowanie krótszym czasie niż inne zjawiska, jak demograficzne lub kulturowe. Lokalizacja podmiotów gospodarczych zmienia bowiem układ warunków zachowania przestrzennego innych podmiotów – wzrasta atrakcyjność danego miejsca i w związku z tym przyciąganie nowych inwestycji. To daje impuls do nowych procesów społeczno-gospodarczych i przyczynia się do wzrostu poziomu koncentracji wielu zjawisk (tzw. mnożnik rozwoju).

Lokalny rozwój gospodarczy dokonuje się w wyniku współdziałania wszystkich podmiotów działających na terenie gminy: władzy samorządowej, przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych, różnego rodzaju instytucji, gospodarstw rolnych; każdy z nich spełnia określone funkcje i realizuje własny cel. Samorząd gminy jest tym elementem, który steruje procesem rozwoju. Jak wykazują badania, większość działań samorządu lokalnego dotyczy przede wszystkim ożywienia gospodarczego, które należy utożsamiać z wprowadzeniem nowych produktów i usług, zwiększeniem zatrudnienia, poprawą sytuacji dochodowej mieszkańców i gminy oraz racjonalnym zagospodarowaniem przestrzeni [Kołodziejczyk 2008]. Oznacza to, że zadaniem władz lokalnych jest tworzenie jak najlepszego środowiska dla mieszkańców i podmiotów tam działających.

Najważniejszym zadaniem lokalnego rozwoju gospodarczego jest dynamizowanie pozytywnych zmian struktur lokalnych. Zmiany te kształtowane są przez procesy społeczno-gospodarcze w kierunku ich rozwoju. Zdefiniowanie tych struktur i przedstawienie kierunków rozwoju gmin w Polsce jest podstawowym celem opracowania.

Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, czy w lokalnym rozwoju gospodarczym następuje konwergencja, czy dywergencja. Konwergencja oznacza proces wyrównywania (upodobnienie) poziomu, dywergencja – odwrotnie. Proces konwergencji przybiera jednak różne wymiary, wynikające z czynników determinujących możliwości rozwoju danej gminy. Jak pisze Łązniewska „w literaturze ekonomicznej zwykle rozróżnia się dwa typy konwergencji: konwergencję typu (beta) oraz konwergencję typu (sigma). Konwergencja beta jest obecna, jeśli dyspersja w regionach maleje wraz z upływem czasu. Konwergencja sigma występuje, gdy częściowa korelacja pomiędzy wskaźnikami wzrostu oraz początkowymi poziomami jest ujemna” [2013].

Postawiono tezę, że głębokie przeobrażenia, jakie zachodzą w lokalnych strukturach gospodarczych niektórych obszarów, wywołują trudne do odwrócenia zjawiska do przełamania nierówności lokalnych. Analiza dotyczyła zjawisk w 2479 gminach, z czego 602 to gminy miejsko-wiejskie, 306 miejskie i 1571 wiejskie. Materiał empiryczny do analizy stanowiły dane z Banku Danych Lokalnych GUS z 2005 i 2012 roku.

Zastosowana metodyka badań rozwoju gospodarczego gmin w Polsce

Ocenę wymiaru gospodarczego oparto na: liczbie podmiotów gospodarczych i liczbie zatrudnionych w gospodarce narodowej na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym, udziale bezrobotnych w wieku produkcyjnym oraz dochodach własnych gmin na 1 mieszkańca. Poziom rozwoju gospodarczego w gminach został określony w oparciu o miarę rozwoju Hellwiga [1968]. Otrzymane wartości oceniające poziom rozwoju gospodarczego przedstawiono w relacji do średniej dla badanego obszaru, przyjmowanej za 100. Chodziło o to, żeby zastosowanie określonej metody dostarczyło nie tylko wyników, ale także pozwoliło na obiektywną ocenę badanego zjawiska w czasie. W celu oceny, czy zachodzi konwergencja, czy dywergencja w rozwoju gospodarczym gmin, porównano poziom rozwoju gospodarczego z roku 2005 i 2012. Analizując przebieg procesu rozwoju gospodarczego wyróżniono cztery typy gmin:

- gminy przodujące w trwałym rozwoju gospodarczym (wysoki poziom i wysoka dynamika rozwoju),
- gminy wchodzące w proces rozwoju gospodarczego (niski poziom rozwoju, ale wysoka dynamika rozwoju),
- gminy cofające się w rozwoju gospodarczym (wysoki rozwój, ale malejąca dynamika rozwoju),
- gminy opóźnione w rozwoju gospodarczym (niski poziom rozwoju i niska dynamika rozwoju).

Przeprowadzona ocena procesu rozwoju gospodarczego nadaje pracy praktyczny i poznawczy wymiar. Uzyskane wyniki pozwoliły wskazać gminy, w których zachodzi proces dywergencji i konwergencji – rozpatrywany w dwóch ujęciach. Ma to istotne znaczenie dla dalszego rozwoju gmin. Polska po przystąpieniu do Unii Europejskiej (UE) może korzystać z instrumentów polityki spójności skierowanych na podwyższenie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, a także z instrumentów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Badanie spójności w aspekcie gospodarczym pozwala więc zidentyfikować czynniki kształtujące lokalny rozwój gospodarczy, a także sformułować wnioski dla polityki regionalnej i lokalnej.

Wyniki

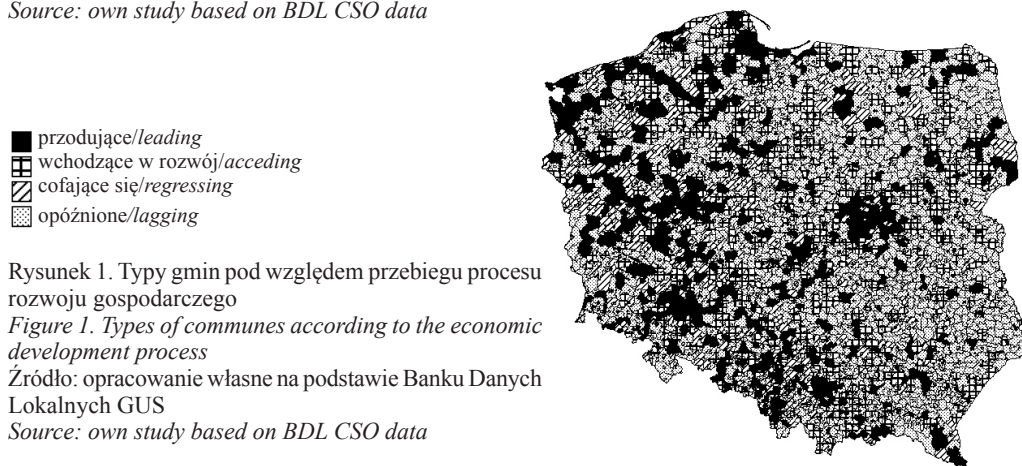
Mimo dużej umowności przedstawionej klasyfikacji dają się zauważyć tendencje w rozwoju gospodarczym w układzie terytorialnym Polski. Utrzymujące się duże nierówności w poziomie rozwoju gospodarczego spowodowane są m.in. tym, że poszczególne układy lokalne wykazują różną podatność na zmiany. W związku z tym scharakteryzowano wyznaczone typy gmin (przodujące, wchodzące, cofające i opóźnione) ze względu na ich możliwości rozwojowe.

Tabela 1. Liczba gmin na poszczególnych poziomach rozwoju gospodarczego a liczba mieszkańców gmin
 Table 1. Number of communes at individual levels of economic development vs. their population

Wyszczególnienie/ Specification	Typy gminy/Types of communes				Razem/ Total
	przodujące/ the leading	wchodzące w rozwój/acceding	cofające się/ regressing	opóźnione/ lagging ones	
Miejskie/Urban:	160	3	133	10	306
< 10	22	3	17	7	49
10-20	31	-	36	2	69
20-50	49	-	51	1	101
50-100	26	-	22	-	48
> 100	32	-	7	-	39
Wiejskie/Rural:	209	457	87	818	1571
< 2,5	5	11	3	16	35
2,5-5	46	157	15	311	529
5-10	88	208	38	413	747
10-15	36	64	23	65	188
> 15	34	17	8	13	72
Miejsko-wiejskie/Urban-rural:	181	88	141	192	602
< 5	3	3	4	15	25
5-7,5	24	28	8	50	110
7,5-15	65	47	48	96	256
15-30	67	10	60	30	167
> 30	22		21	1	44
Razem/Total	550	548	361	1020	2479

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Source: own study based on BDL CSO data

Rysunek 1. Typy gmin pod względem przebiegu procesu rozwoju gospodarczego

Figure 1. Types of communes according to the economic development process

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Source: own study based on BDL CSO data

Gminy przodujące w rozwoju gospodarczym

Wśród 550 gmin (22,2% ogółu badanych) zaliczanych do przodujących w rozwoju gospodarczym było 209 gmin wiejskich. Stanowiły one 38,0% gmin przodujących i 13,3% wszystkich gmin wiejskich. W przypadku gmin miejskich odsetki te wyniosły 29,1 i 52,2%, a miejsko-wiejskich – 32,9 i 30,0%. Znaczna liczba gmin przodujących w rozwoju cechowała się średnią liczbą mieszkańców, np. 24,0% gmin miejsko-wiejskich wyznaczonej populacji mieściło się w przedziale 7,5-29,9 tys. mieszkańców, co stanowiło 31,2% ogólnej liczby gmin miejsko-wiejskich w tej grupie

wielkości, 16,0% gmin wiejskich tej populacji mieściło się w przedziale 5-9,9 tys. mieszkańców (11,8% ogólnej liczby gmin w tej grupie wielkości), 8,9% gmin miejskich tej populacji mieściło się w przedziale 20-50 tys. mieszkańców (48,5% ogólnej liczby gmin w tej grupie wielkości). Gminy te zajmują 21,3% powierzchni badanych obszarów, a zamieszkuje je 49,3% badanej populacji. Większość z nich skupia się wokół dużych ośrodków miejskich. W ujęciu regionalnym gminy przodujące w rozwoju to przede wszystkim gminy województw dolnośląskiego – 31,2% ogółu gmin województwa, pomorskiego – 33,3%, wielkopolskiego – 33,6% i zachodniopomorskiego – 35,1%. Oznacza to, że w czterech województwach skupione jest 8,6% ogólnej liczby badanych gmin, a aż 38,7% gmin przodujących w rozwoju. Charakteryzują je znacznie wyższe niż przeciętne wskaźniki potencjału demograficznego, infrastruktury technicznej i społecznej oraz udział wydatków inwestycyjnych w ogólnych wydatkach gmin (tab. 2 i 3).

W gminach przodujących istniejące struktury społeczno-gospodarcze w gminie są bardziej przystosowane do nowych warunków gospodarowania. Jednostki te mogą aktywnie uczestniczyć w procesach przemian i mają większą szansę rozwoju i zwiększenia swojej konkurencyjności w przestrzennym systemie gospodarki. Diagnoza społeczno-gospodarcza gmin tego typu pozwala stwierdzić, że ich pozycja w strukturach gospodarczych została utrwalona.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki demograficzne a typy lokalnego rozwoju gospodarczego
Table 2. The select indicator demographic and types of communes local economic development

Wyszczególnienie/ Specification	Ludność na 1 km ² / Population per 1 km ²	Zmiana ludności/ Change population 2005-2012	Przyrost naturalny/ Natural increase	Saldo migracji/ Migration	Ludność w wieku/ Population at age [%]		
					przedprodukcyjnym/pre-working	produkcyjnym/working	poprodukcyjnym/post-working
Przodujące/ Leading:	465,2	104,2	1,7	2,2	19,3	64,2	16,5
- miejskie/urban	1317,3	99,9	-0,4	-2,5	17,3	64,1	18,6
- wiejskie/rural	101,0	108,4	3,8	6,9	20,8	64,1	15,0
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	132,4	103,1	1,2	1,0	19,4	64,4	16,2
Wchodzące w rozwój/Acceding:	67,3	101,4	0,3	-0,2	20,5	62,9	16,6
- miejskie/urban	111,8	101,0	2,4	-0,1	18,8	65,1	16,1
- wiejskie/rural	64,3	101,6	0,4	0,1	20,6	62,8	16,6
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	81,3	100,2	-0,2	-1,9	19,9	63,7	16,4
Cofające się/ Regressing:	530,2	102,9	0,8	0,4	18,7	64,5	16,8
- miejskie/urban	1225,2	100,5	-0,4	-2,5	17,7	64,5	17,8
- wiejskie/rural	118,8	108,8	3,7	7,3	19,9	64,4	15,7
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	128,3	101,6	0,1	-1,1	18,9	64,4	16,7
Opóźnione/ Lagging ones	67,2	100,6	-0,5	-1,1	20,0	62,8	17,1
- miejskie/urban	405,1	101,9	-0,5	-1,5	18,2	65,2	16,7
- wiejskie/rural	61,5	100,7	-0,5	-0,9	20,2	62,6	17,2
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	74,3	99,8	-0,7	-2,0	19,3	63,8	16,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS
Source: own study based on BDL CSO data

Tabela 3. Wybrane wskaźniki gospodarczo-przyrodnicze a typy lokalnego rozwoju gospodarczego
Table 3. The select indicator socio-economic and types of local economic development

Wyszczególnienie/ Specification	Wydatki gmin/ Expenditure of communes		Dochody UE/EU income	Poziom rozwoju infrastruktury/Level of infrastructure		Powierzchnia/ Area	
	inwestycyjne/ investment	pomoc społeczną/ social one		technicznej/ technical	społecznej/ social	chroniona/ protect	lasów/ forest
Przodujące/Leading:	19,4	14,0	7,8	131,9	122,8	27,1	24,4
- miejskie/urban	17,5	14,5	7,1	210,4	202,4	17,9	16,5
- wiejskie/rural	21,7	12,8	8,1	98,7	85,2	32,7	27,6
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	18,5	14,9	8,0	100,7	95,7	28,9	27,5
Wchodzące w rozwój/ Acceding:	17,6	17,1	9,3	80,0	83,8	33,2	24,4
- miejskie/urban	22,5	16,9	11,4	84,2	98,9	1,5	50,8
- wiejskie/rural	17,4	17,1	9,1	78,7	82,9	33,7	24,2
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	18,6	17,5	10,4	86,8	88,2	31,5	24,6
Cofające się/Regressing:	15,7	16,1	6,7	138,9	128,0	25,7	27,4
- miejskie/urban	14,8	17,1	6,8	202,3	188,5	16,7	19,0
- wiejskie/rural	18,2	12,6	6,4	105,0	87,7	31,5	34,8
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	15,1	17,4	6,7	99,9	95,9	30,5	30,7
Opóźnione/Lagging ones :	15,4	18,5	7,4	79,8	86,5	30,3	25,3
- miejskie/urban	10,5	21,4	7,2	129,8	118,8	22,8	22,9
- wiejskie/rural	15,7	18,2	7,5	78,1	84,9	30,0	24,6
- miejsko-wiejskie/ urban-rural	14,6	19,8	7,2	84,6	91,6	31,7	28,2

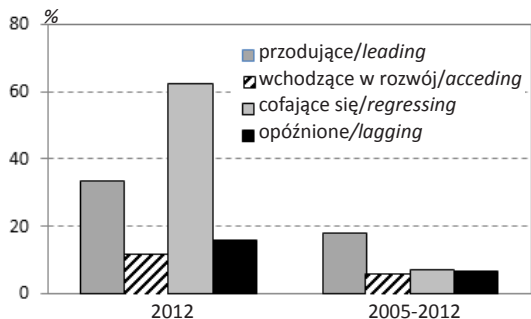
Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS
Source: own study based on BDL CSO data

Gminy wchodzące w rozwój

Grupę tę stanowi 548 gmin (22,1% ogólnej liczby badanych), z tego 457 to gminy wiejskie (29,1% ogólnej ich liczby), 88 gmin miejsko-wiejskich (14,6%) i 3 gminy miejskie. W analizowanym okresie gminy te rozwijały się szybko, potrafiły więc stworzyć dla siebie drogi rozwoju. W tej grupy znacznie wyższy odsetek stanowią gminy o mniejszej liczbie mieszkańców. W gminach miejsko-wiejskich największy udział przypadł na gminy liczące 7,5-14,9 tys. mieszkańców (18,3% tej grupy wielkości gmin), w gminach wiejskich – liczące 2,5-9,9 tys. (28,7%), w gminach miejskich w grupie 20-50 tys. mieszkańców (50,4%).

W grupach gmin o większym zaludnieniu maleje liczba gmin wchodzących w proces rozwoju. Ogółem gminy te zajmowały 22,7% powierzchni i 10,6% ludności badanych obszarów. W układzie regionalnym najwięcej tego typu jednostek jest w województwach kujawsko-pomorskim (28,2% gmin województwa), łódzkim – 28,2%, podlaskim – 26,2% i świętokrzyskim – 26,4%. Łącznie pięć województw skupiało 217 tego typu gmin, tj. około 40,0 i 8,7% ich liczby w kraju.

Wartość przedstawionych wskaźników demograficzno-gospodarczych (tab. 2 i 3) dla tego typu gmin wynosi około 80% wartości średniej dla badanych obszarów. Przełamanie barier w rozwoju związanych z potencjałem demograficznym wymaga długiego czasu, natomiast poprawa wyposażenia infrastrukturalnego przestrzeni może nastąpić znacznie szybciej. Dalsze dynamizowanie rozwoju tych gmin wymaga przede wszystkim znacznych nakładów inwestycyjnych.

Rysunek 2. Zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego i zmian w poziomie rozwoju (mierzone współczynnikiem zmienności) między typami gmin

Figure 2. Diversity of level economic development and change in level development (measure rate variability) types of communes

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Source: own study based on BDL CSO data

Gminy cofające się w rozwoju gospodarczym

Spośród badanych gmin 361 to gminy cofające się w rozwoju gospodarczym (14,5%), z tego 87 (24,1%) to gminy wiejskie stanowiące 5,5% ogólnej ich liczby. Analogiczne wartości dla gmin miejsko-wiejskich to: 39,1 i 23,4%, a miejskich: 36,8 i 43,4%. Najliczniejsza grupa cofających się w rozwoju gmin wiejskich była w przedziale wielkości 5-9,9 tys. mieszkańców i stanowiła 5,1% ogólnej liczby gmin tej wielkości. Natomiast gminy miejsko-wiejskie tego typu należały głównie do grupy 15-29,9 tys. mieszkańców, stanowiąc 35,9% ogólnej liczby gmin tej grupy, a gminy miejskie tego typu – w przedziale 10-50 tys. mieszkańców, tj. około 51%.

W układzie regionalnym największe odsetki gmin tej grupy były skupione w województwach: lubuskim (27,7% gmin województwa), śląskim (32,9%) i zachodniopomorskim (20,2%).

Gminy te charakteryzowały się znacznie korzystniejszymi wskaźnikami społeczno-ekonomicznymi (tab. 2 i 3), które niewątpliwie wpłynęły na obecny poziom rozwoju gospodarczego. Obniżenie poziomu rozwoju gospodarczego w 2012 roku w porównaniu do 2005 roku może zaś wpłynąć na to, że potencjał demograficzno-gospodarczy istniejący w tych gminach nie będzie efektywnie wykorzystany.

Gminy opóźnione w rozwoju gospodarczym

Za gminy opóźnione w rozwoju uznano aż 1020 jednostek, w tym 818 to gminy wiejskie (80,2%) i 192 miejsko-wiejskie (18,8%). Gospodarka tych gmin staje się podobna, o czym świadczą niskie współczynniki zmienności (około 20%) w zakresie rozwoju gospodarczego w latach 2005 i 2012. Największy udział tych gmin występował w grupie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich z najmniejszą liczbą mieszkańców. Obejmowały one 42,6% powierzchni i 18,7% ludności badanych obszarów. Najwyższy odsetek gmin tego typu był w województwach: lubelskim – 72,3% badanych gmin województwa, mazowieckim – 48,6%, podkarpackim – 58,1%, świętokrzyskim – 55,8% i warmińsko-mazurskim – 48,2%. Gminy te uzyskiwały niskie wskaźniki rozpatrywanych cech demograficzno-gospodarczych. Można stwierdzić, że nie mają one szans na szybki rozwój społeczno-gospodarczy.

Podsumowanie

Z analizy przebiegu procesu rozwoju gospodarczego gmin w Polsce wynika, że w całym obszarze badawczym brak zjawiska konwergencji. W zasadzie wyróżnia się podział na gminy, które są liderami rozwoju gospodarczego (przodujące) i gminy o niskim poziomie rozwoju (opóźnione). Wśród gmin przodujących zauważa się znaczne dysproporcje w miernikach aktywności gospodarczej (dywergencja), o czym świadczy współczynnik zmienności w zakresie rozwoju gospodarczego i jego zmiany. Relatywnie ten typ gmin rozwiąły się w badanym okresie najszybciej – średnioroczne tempo wynosiło około 1,7%, co silnie wpływa na pogłębianie się dysproporcji między gminami. Można stwierdzić, że pozycja nie wszystkich gmin jest utrwalona. Natomiast

niepokojącym zjawiskiem jest utrwalanie pozycji gmin opóźnionych, o czym świadczą poziom rozwoju gospodarczego oraz współczynniki zmienności (rys. 2). Średnioroczne tempo rozwoju gospodarczego wynosiło -1,2%, dlatego jednostki te zwiększają dystans do pozostałych gmin.

Między tymi skrajnymi grupami znajdują się gminy wchodzące w etap rozwoju i cofające się. Gmin wchodzących dotyczy zjawisko konwergencji beta: wykazują one średnioroczne tempo rozwoju gospodarczego około 0,9%, a zmiany poziomu rozwoju gospodarczego są podobne, o czym świadczą niskie współczynniki zmienności decydujące o niewielkich zróżnicowaniach. Gminy cofające się wykazywały niepokojące symptomy. Zanotowano spadek poziomu rozwoju gospodarczego (średniorocznie o 1,0%), mimo dobrze rozwiniętej infrastruktury. Władze lokalne tych jednostek były mało aktywne (np. niskie wydatki inwestycyjne, mała aktywność w pozyskiwaniu środków unijnych).

Można wysnuć wniosek, że prowadzona polityka spójności, której głównym celem jest zmniejszenie zróżnicowań w rozwoju gospodarczym między obszarami, nie przyniosła jak dotąd oczekiwanych rezultatów.

Literatura

- Hellwig Z. 1968: *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologii podziału kraju ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukturę wykwalifikowanych kadr*, Przegl. Stat., t. 15, Warszawa.
- Georgic J.P., Gorzelak G. 1992: *Gmina, przedsiębiorczość, promocja*, Studium Regionalne i Lokalne nr 4, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa.
- Goldsmith M. 1992: *Local government*, Urban Studies, 29, 3-4, 393-410.
- Kołodziejczyk D. (red.). 2008: *Ocena wpływu rozmieszczenia instytucji wiejskich na lokalny rozwój społeczno-gospodarczy*, Raport nr 41, „Program Wieloletni 2005-2009”, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Łażniewska E. 2013: *Konkurencyjność regionalna w czasie i przestrzeni na przykładzie polskich regionów*, Wyd.UP, Poznań.
- Pajak K. 2005: *Rola samorządu terytorialnego w kształtowaniu rozwoju lokalnego*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań.
- Parysek J.J. 1997: *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań.

Summary

The research is aimed at presenting economic development trends of the gminas in Poland and concluding whether the process of convergence or divergence takes place there. On the basis of selected features, the synthetic indicator of economic development in 2005 and 2012 was calculated using the Hellwig's method. For this purpose the statistical data from the Local Data Bank of the Central Statistical Office were used.

When analysing the process of economic development, four types of gminas were identified (the leading, acceding, regressing and lagging ones). The results of the surveys indicate that there is no convergence within the entire research area. Convergence can be seen only in small groups of acceding gminas. However, high disparities in the level of economic development continue to exist, which arises, among other things, from the fact that individual gminas have a different susceptibility to socio-economic changes.

Adres do korespondencji
dr hab. Danuta Kołodziejczyk, prof IERiGŻ
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
tel. (22) 505 45 48
e-mail: kolodziejczyk@ierigz.waw.pl